DANSKE MUSEER

3-4

1989

»Er vi myrdet?«

Nej. Langt fra. Dertil var og er der for meget livskraft i museerne. Men et par drag over nakken blev det til, da vi endelig fik en ny museumslov.

Den kom efter en bevæget revisionsperiode på to år med megen usikkerhed om museernes vilkår, hvor der blev lagt voldsomt pres på vores struktur, identitet og financiering.

Men hvor vi også oplevede besindelse i den afgørende fase.

Tankevækkende er det at betragte dette forløb i bakspejlet, når man betænker at det i sidste instans handler om landets varetagelse af sin egen kulturarv.

Internt kan vi glæde os over, at en enig museumsverden stod bag en påpegning af de konsekvenser, de forskellige lovforslag ville få. Denne enhed har været afgørende medvirkende til de beslutninger, der sluttelig blev truffet – og har givet vores lille og ressourcesvage område en gennemslagskraft, som hverken skal undervurderes eller glemmes.

Museerne er ikke ubekendte med samfundets økonomiske situation og vi er selvfølgelig opmærksomme på samfundets udvikling. (Vores arbejde er bl.a. at dokumentere det).

De forhold tager vi til efterretning. Men vi erindrer også stedse vores ansvar og loyalitet overfor den opgave, som vi er sat til at forvalte. Gjorde vi ikke det, ville samfundet med rette kunne føle at museerne svigtede.

Det er mit absolutte indtryk, at museerne, med dette udgangspunkt, var konstruktive i lovrevisionen, og accepterede forslag, som ville have været utænkelige for 5-6 år siden.

Ikke mindst derfor har vi fundet det uforståeligt, at der blev gennemført uhensigtsmæssige bestemmelser på områder, hvor museernes egne fagligt begrundede forslag ikke var omkostningskrævende.

Men nu ligger revisionen bag os og forløbet er blevet en del af vores historie – som alle kan lære af.

Det foreliggende resultat må betragtes som det optimalt opnåelige i den gældende situation – og loven er bedre end forslaget. Men den er ringere, end den i dag gældende lov.

Af afgørende betydning er det dog, at vi har fået en lov, der er vedtaget af det samlede folketing, excl. Fremskidtspartiet.

Museumslovsforliget giver dermed en meget bred politisk opbakning bag den holdning, at staten har et medansvar for forvaltningen af den danske kulturarv, det demonstrerer en forståelse for museernes opgave og tilsikrer rimelig anstændige vilkår for deres arbejde.

Det er vores fundament for en række af forhåbentlig stabile arbejdsår, hvor der skal tages stilling til mange museale udfordringer lokalt, regionalt, nationalt og ikke mindst internationalt.

Der vil være brug for et konstruktivt samarbejde mellem politikere, embedsmænd og museer på alle niveauer og mellem museerne og deres folkelige bagland.

Museerne er parate – uden berøringsangst og med åbne øjne for mulighederne.

Frank Birkebæk

Ny museumslov

Senere fremsatte den tidligere kulturminister H. P. Clausen den idé, at lade museerne overgå til bloktilskudsordningen. Mange brugte kræfter på at få det forslag taget af bordet. Kræfterne var tilstrækkeligt mange.

Det hele begyndte med et udmærket forslag til ny museumslov. Det var udarbejdet af Statens Museumsnævn. Hele det danske museumsliv stod bag forslaget. Og bakkede det op.

Af Søren Hansen MF (S)

Så kom kulturminister Ole Vig Jensens forslag til ny museumslov. Selv om forslaget indeholdt gode elementer bl.a. statsanerkendelse af 4 nye museer og kr. 600.000 til Museumshøjskolen, var forslaget udgiftsneutralt. Der var ikke en krone mere til den nye lov og til de nye opgaver, end der havde været til den gamle. Det vil sige, at andre områder måtte holde for med nedskæringer. Det gjaldt ikke mindst § 12-museerne.
Ved lovens første behandling blev ministerens forslag afvist. Forslaget kunne ikke samle flertal. Et flertal af partier (S, SF, CD og Kristeligt Folkeparti) fandt sammen i et forsøg på at gennemføre en museumslov så tæt på Museumsnævnets oprindelige forslag som muligt. Og det lykkedes – stort set.
I 11. time søgte kulturministeren og regeringspartierne en forhandlingsløsning. Sådan en fik vi. Det kostede lidt. Men det betød samtidig, at hele Folketinget på ét parti nær (Z) stemte for den stærkt forbedrede lov. Og det er i sig selv en styrke.
Af lovens gode sider vil jeg nævne: Tilskuddet til § 12-museerne er stadig baseret på »gulerods-princippet«, tilskudsrammen forhøjes og pris- og lønreguleres, loftet for statstilskuddet forhøjes til kr. 700.000, 4 nye museer statsanerkendes, kr. 600.000 til Museumshøjskolen, Louisiana får et kraftigt løft i tilskuddet, i 1990 forelægges en udbygningsplan for Statens Museum for Kunst, Statens Museumsnævn bevarer sin vigtige funktion som samarbejds-organ for museerne. Og så giver den nye lov mulighed for at udskille genstande fra museerne. Jeg håber, denne bestemmelse vil give mere liv og mere aktivitet.
Og så undgår vi det hundeslagsmål mellem museerne, som ministerens oprindelige forslag lagde op til.

Men ikke på alle punkter nåede vi en museumslov, som jeg kunne have ønsket. For det første mener jeg godt, vi kunne have været lidt mere rundhåndet. Flere penge til museumslivet kommer mangefold igen. Først og fremmest i form af flere oplevelser for publikum og en mere omsorgsfuld pleje af kunsten og kulturarven. Men vi ville også få et positivt afkast i form af mere beskæftigelse og flere indtægter til statskassen i form af museernes indbetaling af A-skat og Moms og fra øgede turistindtægter. Et eksempel: Arbejdermuseet i Rømersgade modtager årligt kr. 600.000 i statstilskud. Det beløb svarer ganske nøje til, hvad museet indbetaler i A-skat – pr. kvartal. Altså for hver krone staten giver ud får den fire igen.
Også ud fra en købmandsbetragtning er det altså ikke nogen dårlig forretning for samfundet at føre en aktiv kulturpolitik.
Til problemerne i den nye lov hører også, at den endelige godkendelse af museernes vedtægter ikke længere skal foregå i Statens Museumsnævn, men hos de lokale kommunale myndigheder. Man kan frygte, at den overordnede opgave- og ansvarsfordeling mellem museerne kan lide skade. I forbindelse med lovens tredie behandling sagde jeg: »Vi skal holde et meget vågent øje med denne side af sagen. Jeg vil opfordre de lokale myndigheder til at tage Museumsnævnets råd og vejledning så alvorligt, at de også retter sig efter Nævnets henstillinger, sådan at vi kan sikre, at der bliver en forsvarlig og fornuftig opgavefordeling mellem museerne«.

Søren Hansen

Når museumsloven kom i hus i en forholdsvis fornuftig form, var det ikke på grund af tilfældighedernes spil. Forklaringen var, at mange museumsfolk, professionelle og folkevalgte, pressede på med de rigtige argumenter på de rigtige tidspunkter. Og så at Folketinget i sidste ende levede op til det ansvar, vi har for vor kulturarv og for det, som engang skal føje sig til kulturarven. □

Museumsloven

Den nu vedtagne museumslov er en revision af den eksisterende lov. Det betyder derfor, at alle de bestemmelser, der ikke er blevet omformulerede eller slettet i 1984-loven, stadig er gældende.

Af Frank Birkebæk

Revisionen har først og fremmest ændret tilskudssystemet.
Den automatiske tilskudsmodel (40 % i statstilskud af de ikke statslige tilskud op til et loft) er blevet afløst af en såkaldt styrbar bevillingsramme, hvilket i praksis betyder, at ministeren hvert år bestemmer bevillingsrammens størrelse.
Man skal dog være opmærksom på, at der i betænkningen står: »Bevillingsrammen reguleres ved de årlige finanslove under hensyntagen til pris- og lønudviklingen«.
Det skal understreges, at alle bevillinger til museumsrådet nu er blevet »styrbare«, således f.eks. også tilskud til museumsrådene og rådighedssummen.

Ny beregningsmodel

Men der er stadig bevaret en vis samkædning af de ikke statslige tilskud med statstilskuddet med vedtagelsen af nævnets beregningsmodel:
Indenfor den af ministeren meddelte bevillingsramme (til § 12-museerne) fordeler SMN tilskuddet med den højst opnåelige procent af de ikke statslige tilskud.
Denne model bevarer noget af den gamle tilskudsmodels dynamik. Den vil muliggøre en statslig medfinansiering af en lokal positiv udvikling.
Samtidig vil den bevare den nuværende § 12.3-mulighed for medfinansiering af flerkommunal samdrift.
Statstilskuddet vil fra 1990 blive beregnet på grundlag af det sidst reviderede regnskab – d.v.s. 1988 ff.

Maximumsbeløbet

Vil i 1990 være identisk med max.beløbet i 1989: 673.754 – svarende til et beregningsgrundlag på 1.684.385 (40 %).
I 1991 forhøjes det til 700.000 kr., der fastsættes således: beregningsgrundlaget for et max.tilskud på 700.000 kr. er 1.750.000 idet max.tilskuddet heller ikke fra 1991 kan overskride 40 % af de ikke statslige tilskud.
Forliget er derefter ikke helt gennemskueligt, men det ville være hensigtsmæssigt hvis det skal forstås således, at beregningsgrundlaget årligt reguleres med den samme procentsats, som selve bevillingsrammen til § 12-museerne. Stiger denne med 2 %, stiger beregningsgrundlaget med samme procentsats for max.tilskuddet.

§ 13-14-15 museer bliver § 13-museer

Museer der hidtil har modtaget tilskud efter § 13 og 14 samles nu i § 13. Heri includeres også Glyptoteket, der hidtil har oppebåret tilskud efter § 15.
Bevillingen til de tilskud, der tildeles udover § 12-tilskud til disse museer, opføres særskilt på finansloven og fastsættes årligt af ministeren.
Som udgangspunkt ændres der ikke i tilskudsstørrelsen for disse museer, bortset fra de ændringer, der sker i.h.t. § 12.

Nye statsanerkendelser

Ved lovens vedtagelse tilskudsgodkendes de fire museer, som ved Lovbehandlingens start var indstillet af SMN. Det drejer sig om: Ringsted Landbrugsmuseum, Danmarks Grafiske Museum i Odense, Egnsmuseet Holsted-Brørup-Vejen og Greve Museum. Til museerne er samlet afsat 1,6 mill. kroner til fordeling. Der kan ikke på nuværende tidspunkt siges noget om, hvordan pengene fordeles, idet der kan peges på flere modeller.
I fremtiden forventes det at statsanerkendelser vil ske ved tillæg til bevillingsrammen til § 12-museerne.
SMN indstiller som hidtil efter behandling og ministeren (såfremt han godkender) vurderer derefter hvert år, om det er muligt at tilvejebringe det nødvendige beløb.

Louisiana

Louisianas tilskud (indeholdt i § 13) forhøjes ved tillæg til bevillingsrammen således: med 2 mill. i 1990, yderligere 1 mill. i 1991 og yderligere 1 mill. i 1992.

SMN og godkendelser

SMN og dermed den valgte kollegiale strukturs kompetence er blevet formindsket, omend langt mindre end i lovforslaget.
Nævnet er stadigvæk entydigt samarbejdsorganet på landsplan.
Men en del af den nødvendige materiale til samordningen tilgår ikke længere automatisk nævnet. (se nedenfor).
Alvorligt er det, at nævnet ikke længere har pligt til at påse bestemmelserne i § 11 (kriterier for museumsdrift) men nu alene skal gøre ministeren opmærksom på et sådant forhold.
De museumsfaglige begrundelser for at bevare den hidtidige bestemmelse blev altså ikke taget til efterretning.
Det må derfor være væsentligt at museerne i egen interesse, for fremtiden melder til SMN og manglende muligheder for at efterleve § 11.

Vedtægter

Lige så alvorligt er det forhold, at nævnet ikke længere skal godkende vedtægterne, endsige deres ansvarsområde. Denne godkendelse ligger for eftertiden hos den primære tilskudsgiver.
Nævnet skal alene udtale sig om ansvarsområdet, men den primære tilskudsgiver kan egenhændigt fastsætte det.
Heller ikke for denne ændring kan der findes nogen museumsfaglig begrundelse. Tværtimod.
En hensigtsmæssig museumsdækning på landsplan skal primært sikres gennem ansvarsområdefordelingen og afklaringer mellem museer med event. sammenfald.
Derfor må der appelleres til museerne om at medvirke til en sikring af de anbefalinger, der kommer fra nævnet om ansvarsområderne.
Af nye opgaver er nævnet tillagt en koordinering af internationalt samarbejde for museerne. En opgave der utvivlsomt vil få vægt fremover.
Endelig reduceres antallet af medlemmer i nævnet med 3, idet K. L. og Amtsrådsforeningen har ønsket at udtræde (?) og ministeren ikke længere har ønsket at være repræsenteret ved en »bruger«.

Sekretariatet

Til de uforståelige vedtagelser i loven henhører reduktionen af SMN's sekretariat. Reduktionen andrager ca. 1 årsværk. Det vil senere blive meddelt, hvordan reduktionen gennemføres.

Budgetter og regnskab

Budgetter og regnskaber for § 12 skal for fremtiden indsendes til primære tilskudsgiver, d.v.s. kommune eller amt.
Museer, der har en ikke-kommunal primær tilskudsgiver, skal indsende til ministeriet.
De reviderede regnskaber fremsendes derefter til SMN til brug for statstilskudsberegningen.
For § 13-museerne indsendes budget og regnskab til ministeriet.

Arbejdsplaner

De 4-årige arbejdsplaner skal for fremtiden også indsendes til primære tilskudsgiver – for så vidt angår § 12-museerne.
§ 13-museerne skal sende disse arbejdsplaner til ministeriet. (Der sker ingen ændringer for de statslige museer). Arbejdsplanerne fremsendes som hidtil til SMN.

»Nyere tids kulturhistorie«

De i loven indarbejdede bestemmelser indeholder alene en pligt for kommunerne til at meddele (til det ansvarlige museum) planer om afgørende ændringer i brug eller funktion af bygninger, bebyggelser eller andre kulturlevn.
Der er således ikke indarbejdet en adgang til undersøgelser eller financiering af samme.
Dog skal bestemmelsen til en vis grad ses i sammenhæng med den allerede eksisterende opregning af nyere tids kulturhistorie under formål, hvortil rådighedssummen kan anvendes. Det må antages, at SMN snarest udarbejder vejledende retningslinjer til museerne for arbejdet efter § 36a, herunder hvorledes de for arbejdet ansvarlige museer defineres.

Danekræ

De i loven indarbejdede bestemmelser er alene bestemmelser, der sikrer staten adgang til at erhverve sjældne (enestående) naturhistoriske fund. Som sådan er bestemmelserne til en vis grad analoge med Danefæ-bestemmelserne. Der findes altså ingen adgang til undersøgelser.
SMN fastsætter størrelsen af den til finderen udbetalte godtgørelse. Til formålet er afsat 100.000 kr. årligt.
Bestemmelserne skal dog også her ses i sammenhæng med det nye formål, hvortil rådighedssummen kan bruges, nemlig: Undersøgelser, indsamling, registreringer og bevaringsopgaver inden for det naturvidenskabelige område.

Museumshøjskolen

Museumshøjskolen er indarbejdet i loven og optaget under § 35 med en årlig bevilling på 600.000 kr.

Udskillelse fra samlingerne

Det er nu blevet præciseret i § 5 at de statslige museer kan udskille genstande af samlingerne, såfremt direktør, event. styrelse og ministeren indstiller/godkender det.
(Bestemmelsen har aldrig været ønsket af museerne. Den adskiller sig i princippet næppe fra dispensationsmuligheden i gældende lov. Når der alligevel er sket en ændring burde nævnet have været godkendende myndighed).

Statens Museum for Kunst

I betænkningens indledende bemærkninger fastslås det, at ministeren i 1990 vil fremlægge en udbygningsplan for Statens Museum for Kunst, og søge en udbygning af museet indpasset under ministeriets anlægsrammer, så snart det er bevillingsmæssig muligt.

Økonomi

Det lykkedes i den afgørende fase af lovbehandlingen at sikre »tilbagekøb« af nogle af de millioner, der var fjernet fra bl.a. § 12-bevillingen i ministerens forslag.
Der kom således 3 mill. tilbage til § 12-bevillingen, så den stort set kom op på samme niveau, som i 1989.
Men samtidig skal de fire nye museer financieres af beløbet, hvorfor der vil blive ca. 1,5 mill. mindre til fordeling. Der vil således – alt andet lige – komme en mindre tilskudsnedgang i 1990 i forhold til 1989 af § 12-tilskuddet.
Nævnet har allerede indkaldt regnskaber for 1988 for så hurtigt som muligt at kunne udmelde det forventede statstilskud for hvert enkelt museum i 1990.
§ 13-bevillingen (tidligere 13, 14 og 15) skulle være uforandret i forhold til 1989 (undtaget Louisiana).
Der sker således ingen fremskrivning af statstilskuddet – men for § 12-tilskuddet bliver der tale om et mindre fald.
Rådighedssummen er nedskåret med 700.000 kr. i forhold til 1989.
Tilskuddet til museumsrådene må forventes at blive identisk med 1989-tilskuddet.

Afslutning

Den vedtagne museumslov må anses for at være det optimalt opnåelige.
Den betyder færre penge til § 12-museerne og ingen eller kun begrænset stigningstakt i fremtiden. Loven indeholder tillige en uforståelig – og ikke-besparende – indskrænkning i den kollegiale selvforvaltning.
Men loven indeholder også gode initiativer for Museumshøjskolen, Louisiana, Statens Museum for Kunst og bestemmelser for nyere tids kulturhistorie og det naturvidenskabelige område. □

Dragtpuljen opfordrer

For et par år siden afsluttedes en registrering af mængden og arten af dragter på de danske museer. For at denne registrering skal være brugbar, må den nu føres up-to-date.
Dragtpuljen anmoder derfor alle museer, hvis dragtsamlinger er øget i de forløbne år, om at indsende oplysninger om tilgangen af dragter siden 1985 til

Dragtpuljens sekretariat
v. Købstadsmuseet »Den gamle By«
8000 Århus C.
Att.: Museumsinspektør, Birgitte Kjær

hvor også skemaerne kan rekvireres, enten skriftligt eller på telefon: 86 12 31 88.

Ørslev Kloster

Efter flere års arbejde er Ørslev Klosters portnerbolig nu færdigrestaureret og indrettet og kan tages i brug af mindre grupper til møder og seminarer.
Huset rummet 2 store møderum, 3 mindre 2-sengs værelser, køkken til egen madlavning og bad.
Prisen for ophold er 100 kr. pr. person pr. døgn, minimum 500 kr. pr. døgn.
Huset vil også kunne bruges til et dag-møde til et døgns pris.
Henvendelse om benyttelse: Ørslev Kloster, klosterforstander Tove Borre, Hejlskovvej, 7840 Højslev. Telefon: 97 53 85 65 (bedst 9-11, eller aften).

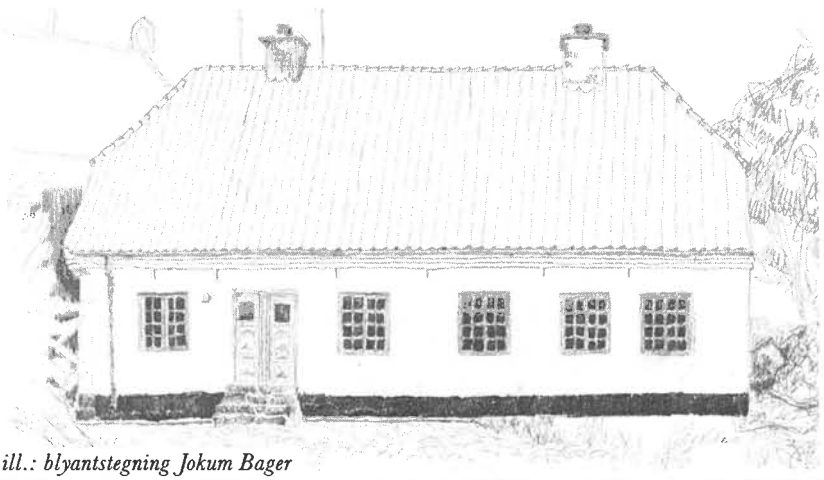

ill.: blyantstegning Jokum Bager

Nogle skridt på vejen

– til en samlet udforskning af vores nærmeste fortid

Af Peter Dragsbo, Esbjerg Museum

En landsby et sted i Danmark

Landsbyen ligger der – bag bakken, mellem marker og hegn. Dens jorder er udvalgt til en fremtidig bydel. Stor idékonkurrence – flotte planer. Ude på markerne gennemgår arkæologerne allerede gravhøj efter gravhøj, bopladsspor og hustomter. Betalt af kommunen – det sørger loven for. Fint nok!

Men – landsbyens liv og funktion, dens totusindårige landbrugstradition, beboernes livsform, deres fællesskab og konflikter, købmanden og forsamlingshuset – hvad med det? Det er allerede på vej til at forsvinde – akkurat som sporene efter livet i oldtiden. Om få år er her byboer i restaurerede bondehuse, rideskole, lilleskole, bypark ...

Har vi mon om bare ti år nogen virkelig viden om, hvad landsbyen egentlig var?

Ja, det kan da godt være, at der rykker en etnolog ud for at tage interviews og fotografere – hvis der er en sådan på det

Havbogade i Sønderborg – et miljø forsvundet for stedse. Men hukommelsen om det bevaret gennem Sønderborg Museums grundige undersøgelser. Om hvor mange kvarterer, gårde, fabrikker osv. kan vi i fremtiden sige det? Foto: Peter Dragsbo.

nærmeste museum. Men der står ingen steder, at det skal ske!
Dette er det første misforhold, som alle etnologer og nyere tids-kulturhistorikere på de danske museer ønsker ændret! Vi tror, at samfundet i en tid med store og hurtige forandringer står dårligere rustet til at klare fremtiden, hvis der ikke er sikret en ordentligt funderet viden om den nære fortid, som rummer nøglen til en forståelse af os selv.
Nuvel, arkæologerne sikrede en viden under arbejdet ude på landsbyens marker – der, hvor der skulle bygges. Men svaret på det allervigtigste spørgsmål: hvor gammel var landsbyen – hvor længe havde den ligget der? – det blev kun besvaret, fordi der tilfældigvis skulle lægges en kloakledning gennem de gamle landsbyhaver. Det udløste »§ 26«, og så var der penge til at grave, men kun i et kloakrørs bredde!
Bulldozeren prioriterede. Dette – det andet – misforhold rammer arkæologien. Det bliver omfanget af jordarbejder og ikke først og fremmest et fagligt begrundet ønske om at undersøge, som bliver den afgørende faktor.
Denne situation ønsker vi ikke gentaget for nyere tids vedkommende! Der sker jo afgørende forandringer på utroligt mange områder i disse år. Og mængden af bevarede vidnesbyrd om de sidste generationer er stor.
Skal der dokumenteres og undersøges, må der skelnes kraftigt mellem væsentligt og uvæsentligt. – Man må spørge sig selv: Er landsbyen bag bakken typisk og karakteristisk for sin egn? Er der nogle træk, som gør den særlig interessant? Er der et andet emne, som bør prioriteres højere, når der nu engang ikke er ressourcer til det hele?
Vi ønsker ikke, at det skal være f.eks. konkrete nybyggerier eller nedrivninger, som udløser penge til undersøgelser. Vi

Bevaring af kulturhistorie i by og på land er et naturligt arbejdsområde for museerne. F.eks. skal museerne iflg. en ny lov være med til at udvælge bevaringsværdige gravminder. I Sønderjylland har Åbenrå Museum set på skikke og kultur omkring kirkegårdene.

Øverst:
Lyø Kirkegård. Foto: Peter Dragsbo.
Nederst:
Ketting kirkegård, Als. Foto: B. Kragh Rasmussen.

ønsker ikke paragraffer, der jager museumsfolk ud til hvert et stykke faldende bindingsværk!

Fem år med lidt af rådighedssummen – frugtbar mangfoldighed og nye perspektiver

Når der overhovedet har været nogle penge at gøre godt med til undersøgelser af nyere tids kulturhistorie, skyldes det ene og alene, at det i museumsloven af 1984 lykkedes at få udvidet museernes fælles rådighedssum med et beløb på ca. 5-700.000 kr. om året til »bevaring, indsamling, undersøgelser og dokumentation vedr. nyere tid«. – Og de var vel at mærke fra politisk side ment som en midlertidig og nødtørftig støtte til et påtrængende og

I Ballummarsken har kvæget i løbet af de sidste 25 år veget pladsen for korn og store maskiner. Men samtidig har lokalsamfundet Ballum i høj grad bevaret sin kultur. Vadehavsprojektet har dokumenteret både forandring og tradition. Foto: Nina Fabricius.

nødvendigt arbejde – indtil dette område af kulturhistorien kunne tilgodeses med en egentlig lovgivning ved næste lovrevision.
Til rådgivning af Statens Museumsnævn vedr. fordelingen af disse midler nedsattes den hidtidige arbejdsgruppe for nyere tids kulturhistorie (dannet af Nævnet og det daværende Fortidsminderåd 1979) som en faglig »Referencegruppe«. I de forløbne 5 år har gruppen behandlet langt over 100 ansøgninger, og har over for Nævnet anbefalet nær ved 50 store og små projekter til støtte.

Mere end en trediedel af projekterne har været resultatet af et samarbejde – mellem museer i et eller flere amtsmuseumsråd, mellem enkeltmuseer med fælles interesse for et emne, eller mellem museerne i en af de mange samarbejds»puljer«, hvor man inden for en række kulturhistoriske emner prøver at samordne indsatsen.
Regionalt har projekterne ofte været formuleret ud fra, hvad der på den pågældende egn var særligt karakteristisk. Flere af undersøgelserne har været udvalgt på baggrund af en oversigt over amtets kulturhistorie – og i enkelte tilfælde har man støttet et sådant oversigtsarbejde, f.eks. i Vestsjællands amt og i Københavns amt.

I Ribe amt har museerne i fællesskab prioriteret en dokumentation af hedeopdyrkningens sidste faser efter 1920 som det vigtigste emne – nu, hvor der endnu er folk, der kan huske udviklingen fra lyng til kornmark, og fire hede »kolonier« har her været udvalgt til undersøgelse. Ligeledes i fællesskab har Sønderjyllands og Ribe amter som led i det kulturhistoriske »Vadehavsprojekt« bl.a. undersøgt forandringerne i landbruget og dagligdagen på vadehavsøerne Mandø og Rømø samt i det vestslesvigske marsksogn Ballum.
I Århus og Vejle amter har man prioriteret registrering af bevaringsværdier og undersøgelse af den nyere udvikling i en række udvalgte landsbysamfund højest. Og i Århus amt har man tillige i fællesskab undersøgt emner som Gudenåen, havebrug, jagt m.m.
Også på Københavnsegnen har der løbende været museale fællesprojekter, og derudover har f.eks. Roskilde og Søllerød museer samarbejdet om en undersøgelse af driftsformer og arbejdsliv før og nu i hhv. en statsskov og et privat godsskovdistrikt.

Gennem samarbejdspuljerne har det også inden for nogle emner været muligt at prioritere aktiviteterne på landsplan. Det gælder f.eks. fiskeripuljens udvælgelse af det bornholmske fiskeri til nærmere undersøgelse – et led i forberedelserne af et nyt værk om dansk fiskeri i dag. Det gælder også søfartspuljens undersøgelse af kvindernes rolle og dagligdag i tre udvalgte søfartssamfund: Sydfyn, Aabenraa og Fanø – og samme puljes påbegyndte registrering af traditionelle småfartøjer rundt omkring i landet. På lignende måde har industripuljen gennemført en registrering af teglværker med henblik på udvælgelse af de mest typiske og repræsentative til bevaring/fredning. Endelig har Odsherreds museum først udarbejdet en oversigt over sommer- og fritidslandets udvikling i et område af Odsherred, og derefter registreret sommerhushistorie i to udvalgte ejerlav. Dette projekt, som peger frem mod en dokumentation af nogle af vor egen tids fænomener, har samtidig givet stødet til dannelsen af en ny fritidspulje og et nyt, utraditionelt museumsprojekt, »Dansk Fritids Forum«.

»Hver mand sit hus« var også et element i »det røde Nakskovs« forskud på velfærdsstaten under borgmester Bresemann i 1920erne. Lolland-Falsters Stiftsmuseum har undersøgt perioden og dens virkninger til i dag.
Friheds Allé opf. af Arbejdernes Andelsboligforening af 1926. Loll.-Falsters Stiftsmuseum.

Mange af projekterne har således repræsenteret nye ideer og indsats på forsømte områder. Andre har mere betydet en videreførelse af traditionelle museumsemner med nye metoder. Dette gælder bl.a. Hjerl Hede og Herning museers genoptagelse af studiet af det klassiske hedebrug, nu med et aktuelt økologisk-eksperimenterende perspektiv. Ligeledes er der sat fornyede studier af landbobygninger i gang, hvor f.eks. Den fynske Landsbys store registrering af gårde fra perioden 1850-1940 prøver at udfylde noget af det hul, som Nationalmuseets bondegårdsundersøgelser efterlod m.h.t. tiden efter 1850.
Med de store forandringer, som i disse år sker i butiksstrukturen og hele det traditionelle forhold mellem by og land, er det heller ikke underligt, at mange museumsundersøgelser i byerne har drejet sig om handelsliv og købmandsgårde. I Roskilde og Køge har undersøgelserne mest været med historisk sigte, mens man i Ribe og Lemvig mere har dokumenteret forholdene i dag – med historisk perspektiv (se f.eks. Ellen Damgaard: »Damernes Magasin«, i MUSEUMSMAGASINET 36:1986).
De akutte redningsaktioner har derimod kun få museer søgt støtte til. De mange smådokumentationer af huse, der nedrives, butikker og værksteder, der lukker osv., klarer mange museer trods alt selv i hverdagen. Rådighedssum-ordningens nuværende beskedenhed og usikre fremtid har på den anden side afholdt museerne fra at sætte så omfattende undersøgelser i værk, som nogle af vore dages store forandringer ville kræve: skibsværftslukninger, lukninger af store offentlige institutioner, ændringer inden for hele brancher eller etater, Storebæltsfærgernes forsvinden etc.

Odsherred Museum har taget fat på det moderne fritidslivs kulturhistorie, bl.a. ved at dokumentere sommerhusene og det liv, de har rummet gennem 50 år.

Øverst:
Sommergæster på Tengslemark Lyng ca. 1940-50.

Nederst:
Drengeværelse fra sommerhus, 1940erne. Fra Odsherreds Museums udstilling 1989: »ferie i Danmark«.

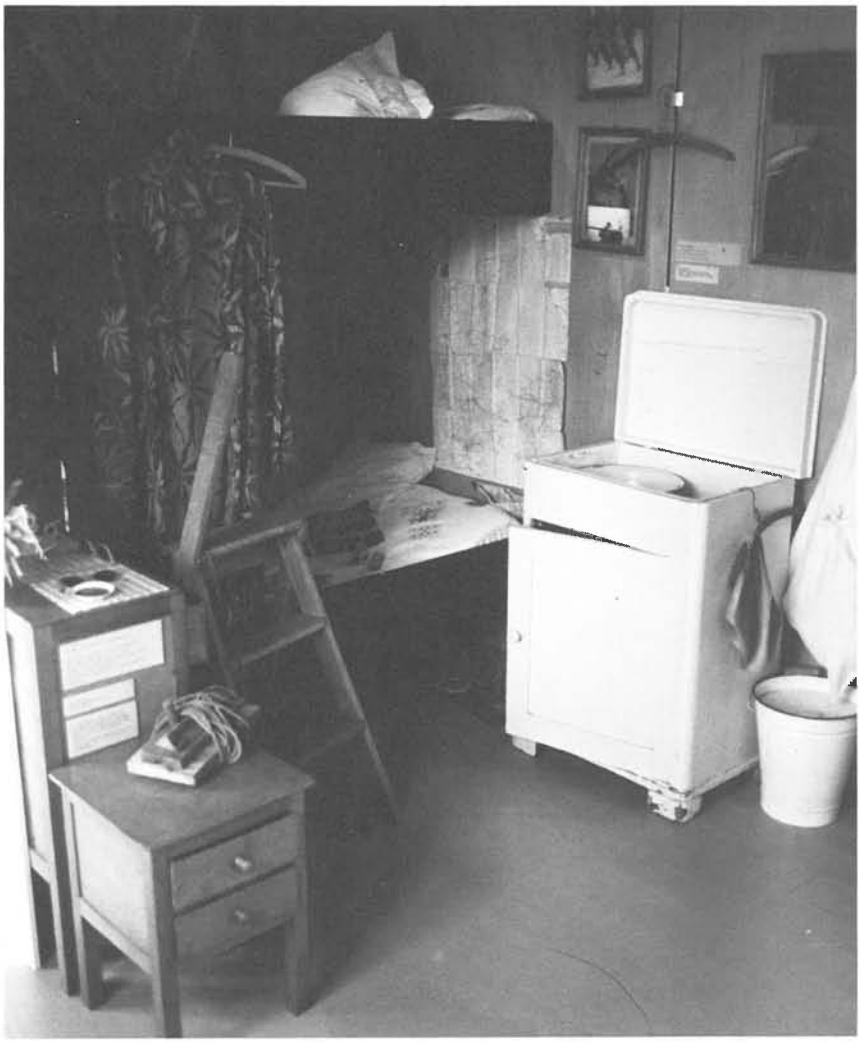

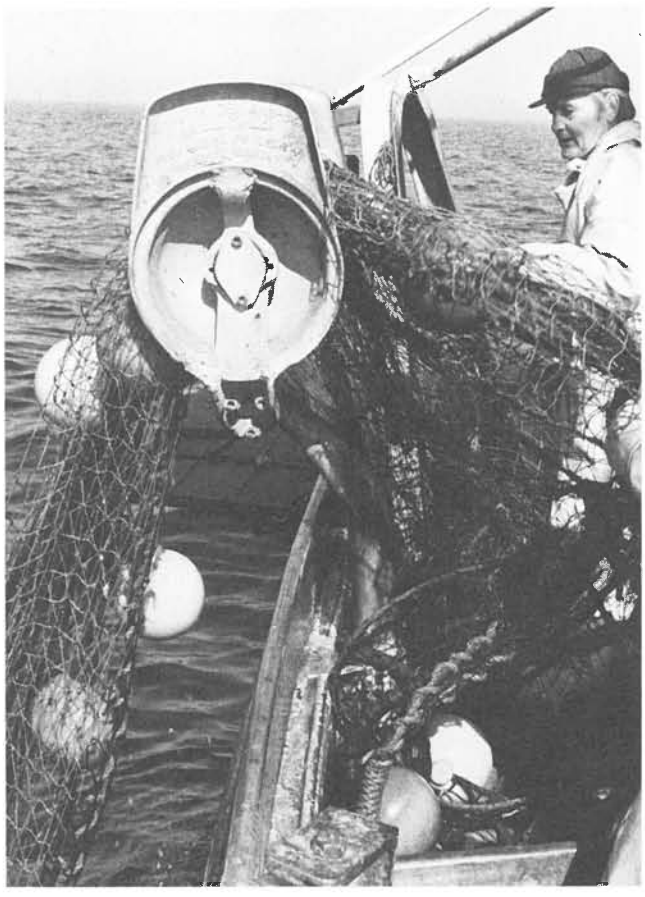

Th.:
Ensom i skoven med motorsav og høreværn. Store forandringer er sket for skovens folk i de sidste 25 år. Søllerød og Roskilde museer har dokumenteret det.
Foto: Lilly Wiberg.

Tv. øverst:
Søfartspuljens »sømandskoneprojekt« fortæller for første gang tre søfartssamfunds historie, set fra kvindernes synsvinkel. Her har kaptajnen fået kone og børn med om bord. Ca. 1938.
Foto: I Svendborg og Omegns Museum.

Tv. nederst:
Museernes samarbejdspulje for fiskeri er gået i gang med at beskrive dansk fiskeri i dag, og har fået støtte fra rådighedssummen til dokumentation af fiskeriet ved Bornholm.
Foto: Poul H. Moustgaard, Dansk Fiskerimuseum.

Købstad og opland havde før i tiden et helt andet fast og traditionelt forhold til hinanden. I dag ændrer butiks- og handelsmønstret sig radikalt. Museerne i bl.a. Ribe, Roskilde, Køge og Lemvig prøver at fastholde et billede for eftertiden. Her er personalet i en købmandsgård i Roskilde, ca. 1910.
Foto: Roskilde Museum.

Og egentlig burde det heller ikke være udelukkende en museumslov-opgave at sikre en rimelig dokumentation inden store anlægsarbejder og samfundsforandringer går i gang. Der er også en almen interesse i at vide, hvad man har med at gøre, og hvad der forandres uigenkaldelig. F.eks. A/S Storebæltsforbindelsen ville nok have haft råd til i et par måneder at få beskrevet færgedriften og dens betydning for Nyborg og Korsør ... for eftertiden.
Til slut vil jeg gerne fremhæve et par projekter, som har haft et fremadrettet perspektiv i en mere samfundsmæssig sammenhæng. Det ene er de undersøgelser, som Lolland-Falsters Stiftsmuseum har igangsat om »det røde Nakskov« 1900-1940, og hvor rådighedssummen bl.a. har støttet en registrering af periodens arbejderboligbyggeri. Det er et historisk projekt, men formålet har bl.a. været at finde ud af, hvad en dyb kriseramt by har af identitet og lokale erfaringer at bygge videre på – et led i museets store opgave med i disse år at karakterisere det Lolland-Falsterske samfund kulturelt og socialt.

Fremtidsvisioner

Alt i alt giver billedet af de mange projekter et indtryk af både væsentlighed og mangfoldighed. De er både et resultat af – og en forudsætning for – de senere års opblomstring af den etnologiske og nyere tids-kultur-historiske aktivitet ved de danske museer.
Skulle man formulere nogle ønsker til fremtiden, skulle det bl.a. være, at museerne fik mulighed for en bredere dækning af samfundets mange miljøer, kulturer og fænomener – ikke mindst de nutidige og mere flygtige dele af kulturen. Fra BZ'ere til døgnkiosker, fra kursuscentre til TV-bingo, fra datastuer til industrilandmænd ligger der utallige opgave for samtidsundersøgelser. Der sker undersøgelser af sådanne ting i andre regier, f.eks. universitetsinstitutter eller faglige organisationer – men museerne er de »samfundets 100 observationsposter«, som overalt i landet kan »fange« og bearbejde Danmarks kultur. Den situation kan og skal udnyttes!

Tilbage til nul – eller »frem« til centralstyring?

Netop nu – efter at de første skridt mod en sikring af samfundets fælles hukommelse om den nære fortid er taget, lurer der to højst reelle farer.
Den ene fare ligger i den nyligt vedtagne museumslov, hvor den tidligere politiske vilje til at gennemføre en forsvarlig ordning for nyere tids kulturhistorie er reduceret til at sikre en – omend glædelig offentlig informationspligt over for museerne m.h.t. lokalplaner og større anlægs- og nedrivningsarbejder, som berø-

rer nyere tids miljøer. Desværre er finansieringen af de mange undersøgelser, som disse oplysninger vil nødvendiggøre i årene fremover, fortsat henvist alene til rådighedssummen, som jo er belastet med mange – også nye opgaver.
Skal vi virkelig opnå en god, politisk forståelse for denne vigtige del af museernes undersøgelsesvirksomhed, er det nødvendigt at vi bredt og folkeligt fortæller om alt det, der faktisk sker på museerne – ikke bare lokalt, men også på landsplan i form af stribevis af skrifter, avisartikler, TV-serier o.s.v.!
Den anden fare består i ønskerne om en centralisering af forskningen. Forskningsrådenes forslag om en samling om »store« projekter – og forskellige, heldigvis mislykkede forsøg på at opdele museerne i de centrale institutioner på den ene side og alle dem vest for Valby Bakke på den anden, peger i den retning.
Vi må igen og igen understrege, at lokalmuseerne repræsenterer en egen og fuldgyldig forskningstradition. 95 % af de ovennævnte projekter er formuleret og udført ved lokalmuseerne ude i landet, og det er derfra den egentlige faglige fornyelse er kommet i de sidste 10-20 år. – Ikke mindst for etnologien og samtidshistorien gælder det, at både styrken i og forudsætningen for arbejdet langt hen ad vejen ligger i det indgående lokalkendskab og den tætte kontakt til mennesker i by og på land.
Dette decentrale forskningsmiljø kan med frugtbart resultat kobles på store, landsdækkende og centralt iværksatte projekter, men kan aldrig erstattes af dem! Tværtimod kan centrale forskningsinstitutioner med fordel støtte og videreudvikle ideer, som er opstået ude på lokalmuseerne ...

Endelig må man for alvor ønske, at en bred og inspirerende formidling af museernes arbejde i offentlighedens øjne vil understrege deres rolle som væsentlige samfundsinstitutioner, der beskriver og forklarer den rigdom af lokale og sociale kulturvariationer, som Danmark rummer. Vise, at etnologiske og kulturhistoriske undersøgelser har værdi for nutid og fremtid, ved f.eks. at styrke en lokal identitet, ved at videregive menneskers viden og erfaringer til andre, ved at fastholde et perspektiv på nutiden, eller ved at synliggøre en kultur eller en befolkningsgruppe. – Det skulle helst blive en selvfølge og i alles interesse, at museerne ikke alene får besked om de mange forandringer, der sker, men også får mulighed for at redde en viden, før forandringerne sker. Bl.a. derigennem får vi også mulighed for at tage *stilling* til det, der sker omkring os! □

Fremtiden – et par ønsker

Skulle jeg opsummere nogle ønsker til år 2000, kunne de lyde som følger:

- Der bør være en museumslov, som sikrer en selvstændig, årlig rådighedssum på 1-2 mill. kr. til undersøgelser og dokumentation vedr. nyere tid og samtiden.
- Undersøgelser og dokumentation bør prioriteres fagligt, regionalt af museumsrådene, på landsplan i et fællesskab mellem lokalmuseerne, puljerne, Nationalmuseet og Statens Museumsnævn.
- Der bør være et fagligt organ – et etnologisk nævn – tilknyttet Statens Museumsnævn.
- Puljerne skal videreudvikles, så de tilsammen udgør en helhed, der dækker museernes faglige arbejde. De bør fortsat være frivillige og fleksible, men de skal være kendt af alle.
- Museumsrådene i de enkelte amter bør styrkes og de bør være deres ansvar som også faglige organer bevidst. De bør bl.a. have færdiggjort det kulturhistoriske oversigtsarbejde, og de bør ikke falde for alle tilfældige jubilæer og sponsoreringer.
- Museernes undersøgelses- og dokumentationsvirksomhed bør være mere og mere nutids- og fremtidsrettet, men fortsat med et langt historisk perspektiv. Og landets mange miljøer og kulturvariationer bør være mere systematisk dækket.
- Det kulturhistoriske Centralregister bør også være nået til nyere tid, og vel at mærke ikke være startet i et hjørne med »blåt kort, sag 1, genstand 1«, men med at sørge for, at de væsentligste forskningsresultater og helheder i samlingerne er tilgængelige for alle.

Den moderne kultur – storbykulturerne, ungdomskulturerne – er flygtig og broget. Her er en butik i Sofiegården, Christianshavn, fanget efter politistormen i 1968. Hvilke billeder fanger museerne ellers? Rockerliv i Randers, butikker i Blågårdsgade i København og »olieeventyret i Esbjerg«...
Foto: Peter Dragsbo.

»I de sidste 10 år har ordene konservering, restaurering og bevaring været hyppigere anvendt i den danske museumsverden end i de forudgående 100 år tilsammen«.

Bevaring: ja/nej/ved ikke

Af Jørgen Nordqvist,
Nationalmuseets Bevaringssektion

Lad mig straks indrømme, at der er tale om et postulat – mit postulat. Måske er det ikke de sidste 10, måske er det de sidste 20 år, der er det rigtige tal. Hvorom alting er: Bevaringen (i betydningen: »sikren fortsat eksistens«) af museernes genstande og informationer har lagt beslag på en væsentlig del af museernes bevidsthed, deres planlægning og økonomi.
At det er sådan, er museernes egen skyld; fortjeneste er nok et rigtigere ord.

Forhistorien

I 1950'erne og 60'erne anedes en stigende erkendelse af, at den stimulerende og eksistensbekræftende indsamlingsvirksomhed, som udbygningen af det decentraliserede museumsvæsen i så høj grad muliggjorde, havde en kedelig tendens til at udløse problemer med at sikre eksistensen af de genstande, man indsamlede.
Denne bevidsthed gav sig i 1972 udtryk i form af en samlet henvendelse fra »Grenå-mødet«, hvor så at sige samtlige danske museer henstillede til Kulturministeriet, at der oprettedes en Konservatorskole i Danmark.
Målet med denne henvendelse var dobbelt: man ønskede flere konservatorer, og man ønskede bedre konservatorer.
Mødets resolution skal ses i relation til den betænkning (nr. 525), som Kulturministeriet efter 4 års udvalgsarbejde var barslet med i 1969.
Betænkningen pegede på 2 forhold: Behovet for en Konservatorskole og behovet, specielt på Nationalmuseet, for en drastisk udvidelse af konserveringsstaben.

Historien

Det rent ud forunderlige ved betænkning nr. 525 er, at begge dens intentioner blev opfyldt: Konservatorskolen blev åbnet i 1973, og Nationalmuseet fik sin store bevilling (omfattende 65 nytilkomne stillinger med tilhørende driftsbevillinger) i 1979.
Siden så man konserveringsfaget(ene) indlede en integreringsproces som museumsfag blandt andre museumsfag: DKM's faglige orienteringsmøder fik en konserveringsgruppe (med en næsten problematisk tilgang), Statens Museumsnævn fik et konserveringsudvalg med en tilknyttet konserveringsfaglig referencegruppe. I forbindelse med museumslovrevisionen i 1984 afsattes der en særlig konserveringsbevilling, ligesom der af den generelle rådighedssumbevilling anvendtes meget betydelige beløb til konservering og dermed beslægtede formål. Konservatorskolen fik efter nogle indledende øvelser godt styr på konserveringsteknikeruddannelsen, og faguddannede, velkvalificerede konserveringsteknikere dukkede op på de dynamiske og ekspanderende lokalmuseer.
For museerne var alt dette ensbetydende med, at det man havde villet, havde man opnået.
For Kulturministeriet har 20-års perioden fra 1965, hvor konserveringsudvalget blev nedsat, til 1985, hvor sidste led i 1969-betænkningen blev indfriet gennem oprettelsen af en Bevaringssektion på Nationalmuseet, været en periode med en usædvanlig høj grad af harmoni og vellykkethed (vi taler stadig kun om konserveringsområdet). For Niels Matthiasen, der var kulturminister i de afgørende år, var det en stor glæde at se Konservatorskolen oprettet, at se den producere dimittender og at se dem blive ansat i tur og orden ved lokalmuseerne og ved Nationalmuseet. Niels Matthiasen lagde et stort personligt engagement i konserveringssagen, og faget har grund til at være ham taknemlig.
Historien er altså en succes-historie, omend succesen har sin pris. Om dette senere.

Hvorfor det gik som det gjorde

En af de mange grunde til at det gik, som det gik – så godt som det gik – var den, at konservering er så behagelig konkret et begreb. Enhver kan forstå, at det er et problem, når de genstande, hvis bevaring er museernes hovedformål, viser tegn til at gå til. Konserveringsfaget har ikke svært ved at vise sin berettigelse, når man kan fremvise opskallede malerier, afskallede jerngenstande og pulveriserede Hjortspring-fund. Både politikere og museumsfolk kan forstå, at der må gøres noget, og at det er konservatorerne, der må gøre det, der skal gøres.
For museumsfolk er samlingernes bevaring en forudsætning for fortsat forskning og formidling. For politikeren gælder det samme, men der kommer let noget andet til, som handler om forvaltningen af den markedsværdi, alle de prægtige museumsgenstande og kunstværker repræsenterer. Man behøver ikke at være kyniker for at forstå forskellen mellem 1) at skulle forklare konsekvenserne af at der ikke gennemføres et forskningsprojekt over et specifikt kunst- eller kulturhistorisk emne, eller 2) at skulle forklare konsekvenserne af at måtte undlade kon-

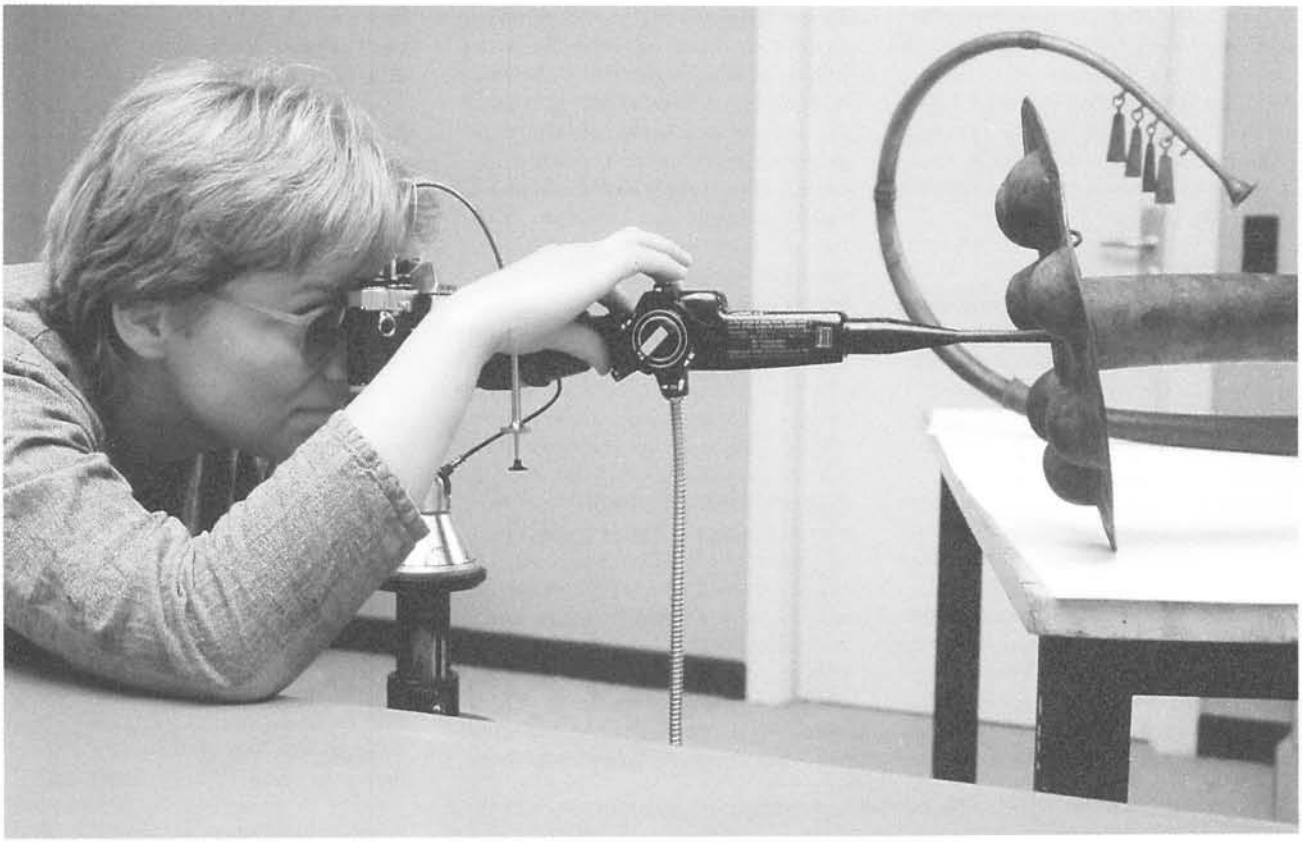

Er konservering undersøgelse?
Foto: John Lee.

servering af en samling kunst- eller kulturhistoriske genstande. Forskellen er, at 1) er en abstraktion, mens 2) er virkelighed – set med de menneskers øjne, som skal tage ansvaret.
Bevaring er så dejligt uladet som begreb, og navneligheden mellem konservering og konservativ er nok mere end en navnelighed. Der er noget ufarligt, noget beroligende ved bevaring.
I hvert fald lykkedes det Konservatorskolen, med stor dygtighed igangsat og ledet af Steen Bjarnhof, at blive etableret som en institution med komfortable driftsbevillinger helt frem til 1988.

Hvad er der nået?

Museumsverdenen i 1989 er meget forskellig fra museumsverdenen i 1969, men konserveringdelen er nok mere forskellig end resten. Faguddannede konserveringsteknikere og konservatorer præger faget. Vi har set konserveringsenheder gro op på de enkelte museer, og vi har set regionale anstalter udvikle sig inden for amter eller i samarbejde amterne imellem. I Statens Museumsnævn arbejdedes der med en idealplan for konserveringsvæsenets udbygning i Danmark. Idealplanen blev til en helhedsplan, og som tilfældet har været med andre helhedsplaner, blev heller ikke denne konsekvent fulgt, men der er såmænd ikke så forfærdelig meget galt i, at der for landet som helhed kan skimtes noget, der ligner en balance mellem på den ene side museerne og de konserveringsbehov, de repræsenterer, og på den anden side konserveringsanstalterne med de muligheder, de repræsenterer.
Konservering har vundet fysisk indpas på museerne, og selv om der endnu er meget lang vej til en egentlig dækning af konserveringsbehovet, så er vi utrolig meget længere end i 1969.
Også konserveringsforskningen har vundet frem. Fra at være et fænomen næsten så sjældent som katte, der er vegetarer, har der, specielt i de seneste år, vist sig en stigende tendens til at gennemføre undersøgelser af den kvalitet, der driver faget videre.
Lad os derfor uden smålighed konkludere, at konserveringssagen er nået langt.

Hvor står vi?

Svaret må afhænge af svaret på modspørgsmålet: I forhold til hvad? I forhold til konserveringsfagets egen udvikling eller i forhold til museernes som helhed? Hvis vi starter med at se på fagets situation ud fra egne præmisser, er der på det uddannelsesmæssige område nogle problemer, der er uafklarede:
Konservatorskolen har udviklet produktionen af konserveringsteknikere til et velsmurt maskineri, mens der specielt på den kulturhistoriske linie kun er udklækket ganske få konservatorer. Der findes ikke noget struktureret uddannelsesforløb for Konservatorskolens 2. del.
Forklaringen herpå er naturligvis den omstændighed, at skolen er så lille, at den ikke kan bære en systematisk produktion af 2. dels studerende.
Situationens alvor skærpes i disse år: Skolen deltager nu i Kulturministeriets

rammenedskæringer, som de øvrige institutioner har gjort og gør det. Samtidig betyder museernes stagnerende budgetter, at der ikke oprettes så mange stillinger. Skolen må derfor forventes i et vist omfang at producere arbejdsløse, hvor de første 12-13 års dimittender har været stærkt efterspurgte.

For konserveringsfagenes udvikling er det nødvendigt, at der sker en de facto anerkendelse af skolen som højere læreanstalt. Der er et stærkt behov for et institut med den type forskning, der her kan gennemføres, og som man ikke kan forvente, at museerne skal tage op.
Konservatorskolen ser selv konserveringstekniker-uddannelsen som en bacheloruddannelse og konservatoruddannelsen som en masters-uddannelse.
For museerne er det vigtigt at fastholde, at når der er 2 uddannelsesniveauer, må niveau 1 være det niveau, hvor det igennem optagelse og uddannelse er sikret, at den studerende er manuelt og teknisk fortrolig med sit fag, ligesom det er vigtigt, at den teoretiske undervisning har en solid naturvidenskabelig forankring.
I fagets praktiske udøvelse på museerne ser man en markant udvikling i disse år: Fra alene at være genstandsreparatører anvendes der en større og større del af kapaciteten på profylaktisk arbejde: Klimarådgivning, magasinarbejde, montrekonstruktioner etc. Det sker efter devisen, at den krone eller den time, man bruger på profylaksen, er sparet med kvadratet i behandlingen.
Samtidig er konservering stærkt knyttet til den laborative del af museumsfagene; fremfor alt materialeanalyser med deraf afledte muligheder for undersøgelser af fremstillingsteknik, brug, slid, nedbrydning m.m. Den teknologihistorie, der herved opstår, er erhvervet gennem anvendelsen af teknisk- og naturvidenskabelige metoder, men resultatet indgår i museernes generelle kunst- eller kulturhistoriske sigte.
Det må jo desværre erkendes, at når det gælder de naturvidenskabelige støttediscipliners integrering i museumsverdenen, så er Danmark meget langt bagud i forhold til de fleste af de lande, vi traditionelt sammenligner os med. Dateringsteknisk, pollenanalytisk og i andre fag er der en stærk tradition i Danmark, men på de materialeanalytiske områder er der adskillige hvide pletter.
Konservering er meget bredt defineret fagligt set, og konservatoren skal passe på ikke at komme til at lege altmuligmand. Selv om det er dejligt at være generalist, er der på de større institutioner inven vej uden om specialiseringen, for den er nødvendig, hvis faget skal fastholde sin betydning i det samlede museumsbillede gennem levering af kvalificeret viden og kunnen.

Set i forhold til museumshelheden er konserveringsfagenes status meget forskellig på de små museer og på de store. På de små museer med 1 eller 2 konserveringsteknikere er museumsfagene, inklusive konservering, så integreret i hinanden og arbejdsopgaverne så spredte, at der næppe er basis for en særskilt vurdering af konserveringsdelen på disse museer. Sagt groft er situationen den, at hvis man ikke kan finde ud af arbejds- og samarbejdsformerne på de mindre institutioner, så ryger man ud. Til gengæld ser man på disse institutioner ofte en stærk loyalitet hos medarbejderne med institutionen og med de øvrige medarbejdere, uanset uddannelse.
På de store institutioner med egentlig selvstændige konserveringsafdelinger er billedet et andet:
Sagt under ét er der en tendens til at anse konservatorerne for besværlige. Konservatorer kan gøre de mest simple ting komplicerede, det er aldrig ligetil, det tager altid tid, og det er altid dyrt. Når jeg sluttede forrige kapitel med at konstatere, at konserveringssagen er nået langt, skal man ikke forsværge, at en og anden kunst- eller kulturhistoriker hvisker: *For* langt. Uden at være nærtagende kan man måske sige, at det var lettere at holde af konservatorerne, mens de havde det dårligt, end nu hvor de har det bedre. Ved mangt et frokostbord mindes man de gode gamle dage, hvor konservatorer var som den gamle gartner: Mild og god og taknemlig for et venligt ord.

– eller behandling.
Foto: John Lee.

Et langt stykke af vejen er det rigtigt, at konservering tager længere tid nu end tidligere, og man kan sagtens forstå irritationen over, at alging er så indviklet, når det nu engang har været så enkelt. Situationen forstærkes, når nedskæringerne melder sig. Det er i orden med konserveringsudbygning, når hele museumsvæsenet udbygger, men konservering bliver kontroversiel, når museernes nedskæringer ledsages af krav om øget forskning og øget formidling. Og når kravet om klar kvittering for investeret tid og penge bliver lydeligt, så bliver konservering direkte problematisk, for det er jo med konservering som med kloakering: Det skal til, det koster en masse penge, og man kan ikke se resultatet, eller rettere: Man kan ikke »sælge« resultatet. Når museerne skal markedsføre sig selv, tæller konservering ikke, fordi den, som administration, må defineres som et nødvendigt onde. Det er kun den beklagelige kendsgerning, at genstandene nedbrydes, der gør, at der findes konservatorer. Der er noget frygtelig ufrivilligt ved konservering, noget statisk, der gør at konservering politisk set er mest spændende og mest salgbar, når den *ikke* udføres, i modsætning til kunst- og kulturhistorien, der opnår sin salgbarhed gennem produktion.

På Nationalmuseet er der nok et særligt problem: Museet har gennem flere år været udsat for meget hårde nedskæringer på driftssiden. Samtidig har konserveringssiden gennem den aktstykkefastlagte bevaringsaktion haft personaletilgang på finansloven indtil midten af 1980'erne. Ganske vist er der skåret næsten 25 % væk af den oprindelige bevilling, men alligevel.
Hertil kommer, at Bevaringssektionen driver forretning: såkaldt indtægtsdækket virksomhed, som lønner 45 af de i alt 115 faste medarbejdere i Bevaringssektionen.

Vi ser, at museumsverdenens syn på konservering som helhed er positivt, men at konservering ikke er så interessant længere. Dels fordi faget nu et langt stykke af vejen må anses for integreret, dels fordi pengeknapheden tvinger museerne til at koncentrere sig om de mere spektakulære, men unægtelig også meget væsentlige opgaver: At forske og formidle.

Hvor bevæger vi os hen?

Hvis konserveringens børnesygdomme er ved at være overstået, betyder det, at fagets problematiske pendulering mellem mindre- og mereværdskomplekser i forhold til de etablerede museumsfag snart må være en saga blot. Det betyder også, at konservatorerne i al afslappethed kan finde deres plads i det integrerede samarbejde på museerne. Det må konstateres, at konservering er et servicefag i forhold til museernes kunst- og kulturhistoriske forskning og formidling. At være et servicefag er ikke det samme som at være et sekundært fag.
Konservatorer må acceptere, at de genstande, vi har som hovedopgave at bevare, også som museumsgenstande er brugsgenstande, og at brugen bestemmes af hensyn, der ikke altid alene er bevaringshensyn. Den sine steder grasserende tro på, at konservatorerne er genstandenes eneste sande soldater i kampen mod inspektørernes hensynsløse misbrug, må affejes som det rene nonsens. Konservatorer skal som andre mennesker og andre fagfolk vurderes ud fra kvaliteten af det, de gør og ikke det, de siger. Respekten for konservatorstanden bestemmes af den kvalitet og seriøsitet, hvormed konservatorerne løser deres del af det fælles museumsansvar.

Men hvad skal museerne bruge konservatorerne til? Til at bevare naturligvis, men ikke alene på konservatorernes vilkår. Udvælgelsen af hvad der skal bevares er en kunst- eller kulturhistorisk afgørelse, men forhåbentlig en afgørelse der er truffet på baggrund af en grundig information om de bevaringsmæssige aspekter. Til gengæld bør det være sådan, at når der først er truffet bestemmelse om, hvad der skal bevares, så er det konservatorerne, der står med det klare ansvar for, at det sker på den rigtigste måde.
Vi må ikke havne, som man har gjort det f.eks. på Etnografiska Museet i Stockholm (og flere andre steder): I kampen om hvem der til syvende og sidst har ansvaret for genstandene, vandt konservatorerne, og inspektørerne skal nu spørge, om de kan få lov til at udstille de genstande, de godt kunne tænke sig at få udstillet. Når svaret er nej med henvisning til bevaringshensyn, er afgørelsen inappellabel.
Samarbejdet mellem konservator og kunst- og kulturhistorikere må aldrig blive en magtkamp. Det er *nødvendigt*, at samarbejdet baseres på gensidig respekt for og brug af den viden, faggrupperne repræsenterer.

Opgaverne

Det er vigtigt at udnytte konservatorernes materiale- og teknologi-viden. Denne viden, parret med den tid konservatorerne tilbringer sammen med genstandene, giver meget store muligheder for en ny type undersøgelses- og formidlingsvirksomhed, hvor genstandenes fremstilling, brug og slid m.m. lægges frem i en kunst- eller kulturhistorisk sammenhæng. Dette skal ikke ses som et alternativ til konservatorernes hovedopgave, som selvsagt er bevaring; det er en væsentlig udbygning af den viden om genstandene, der er vejen til forståelse af de mennesker og kulturer, der frembragte genstandene.
Ser man ud over landet, må man konstatere, at det i nogen grad er vilkårligt, hvad der bevares, og hvad der ikke bevares. Samlingerne i museerne er så småt ved at være under fagligt tilsyn, hvilket ikke er det samme som, at de er konserverede og stabile.
I lokalmuseernes områder ligger kirkerne, hvis bevaringstilstand der efterhånden er ved at være styr på. De ligger der og ser så kønne og nette ud, hvidkalkede udadtil og med velafstemte farver indendørs. Duften af frisk maling slår en imøde overalt, og man kunne i kætterske øjeblikke ønske, at der sine steder blev skruet lidt ned for al velplejetheden og ensartetheden.
I museernes lokalområder ligger også herregårdene; sammen med kirkerne markante elementer i det kulturlandskab, det bl.a. er museernes opgave at formidle.

Fortsat fra forrige side

Men herregårdene er dårligt beskyttede. De har det dårligt, og nogen af dem har det meget dårligt. Der er udgivet en betænkning om dem i 1987. En aldeles fortræffelig betænkning, som har udløst en larmende stilhed.
Vi må erkende, at der i det samlede spektrum af bevaringsopgaver, der direkte eller indirekte kan sættes i relation til museerne, er store uligheder, som det også må være museernes sag at virke for at få ændret.
Og vi må i fællesskab arbejde for noget ganske konkret og ganske alment. Vi må arbejde for at få prisen ned på det konserveringsarbejde, Nationalmuseet udfører for andre museer, kirkerne, i de fredede huse og andetsteds.
Nye regler for prisfastsættelsen i indtægtsdækkede virksomheder har medført, at Nationalmuseet fra 1. januar 1990 skal aflevere 800.000 kr. *mere* årligt til Kulturministeriet end hidtil. Resultatet er, at prisen pr. time vil stige til 300,00 kr.
Kulturministeriet har rettet henvendelse til Finansministeriet, men der er kun opnået dispensation for 1989.
Det virker urimeligt, at et cirkulære hvis kalkulationsmæssige forudsætninger er hentet i erhvervslivet, skal ødelægge en funktion, der er fastlagt i museumsloven, og som er af betydning for bevaringsarbejde også uden for museernes rækker.
Da museerne indigneret protesterede forrige gang, det forsøgtes at skabe en kunstig høj pris for konserveringsarbejde, lykkedes det, og prisen blev sænket.
Det er altid stimulerende at forsvare egne interesser, men det er rent ud hjertevarmende, når andre forsvarer det, de opfatter som fælles interesser. Konservering er en fælles interesse. □

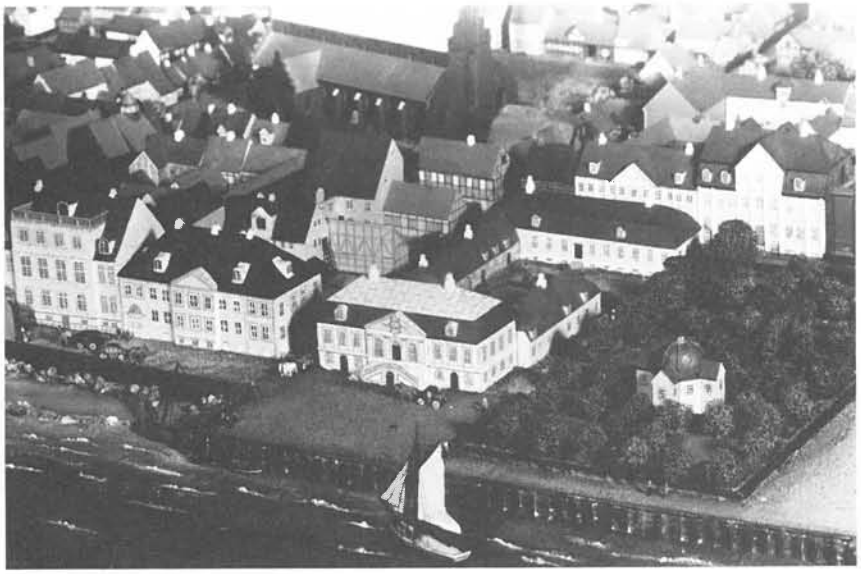

Helsingør Bymuseum indlemmede i februar 1989 i sin permanente udstilling én til ned i de mindste detaljer nøjagtig gengivelse af Helsingør, som sundtoldstaden tog sig ud i året 1801. På et areal af ca. 10 kvadratmeter er byen genskabt i målestoksforholder 1:300.

For enden af Strandgade ses det herskabelige Øresunds Toldkammer – opført 1740-42 og nedrevet efter Sundtoldens ophør i 1857 – og i haven ved siden af ligger tolddirektørens fornemme lysthus.

Helsingør 1801

Man behøver ikke kaste mange blikke på bymodellen for at konstatere, at den har kostet et utal af arbejdstimer. Det kan undre, at det har været muligt at realisere så omfattende et projekt i en krisetid – og så er det paradoksalt nok den økonomiske krise, der kan takkes for bymodellen. Den er over en periode på ca. fire år bygget op af langtidsledige på kommunens beskæftigelsessekretariat, der har taget sig af den håndværksmæssige og økonomiske del af arbejde, mens Helsingør Bymuseum har været ansvarlig for den historiske korrekte udførelse.
For at sige det lige ud, var bymodellen nok ikke blevet til noget uden arbejdsløsheden, som hermed har skabt en usædvanlig og spændende mulighed for at visualisere et væsentligt kapitel af byens historie. I øvrigt er museet som kommunal institution fornylig blevet pålagt at tage entre, så nu er museet ligefrem blevet økonomisk afhængige af den forøgede publikumstilstrømning, bymodellen har skabt.

Omkring bymodellen er desuden udbygget en mindre udstilling af de mange låse, dørhængsler og vinduesbeslag fra byens gamle bygninger, som museet i tidens løb har indsamlet. Et svært tilgængeligt stykke kulturhistorie bliver på den måde anskueliggjort i en naturlig sammenhæng.

Når tid og økonomi tillader det, er det tanken at udbygge bymodellens formidlingsmæssige muligheder med forskellige publikationer samt lys- og lydeffekter.
At det blev Helsingør i året 1801 skyldes bl.a. at i den tid kulminerer den florissante tidsalder – en epoke, der fremfor nogen har sat sit præg på Helsingørs bybillede; desuden giver mange, værdifulde kilder et særdeles godt indblik i, hvorledes byen så ud netop da. □

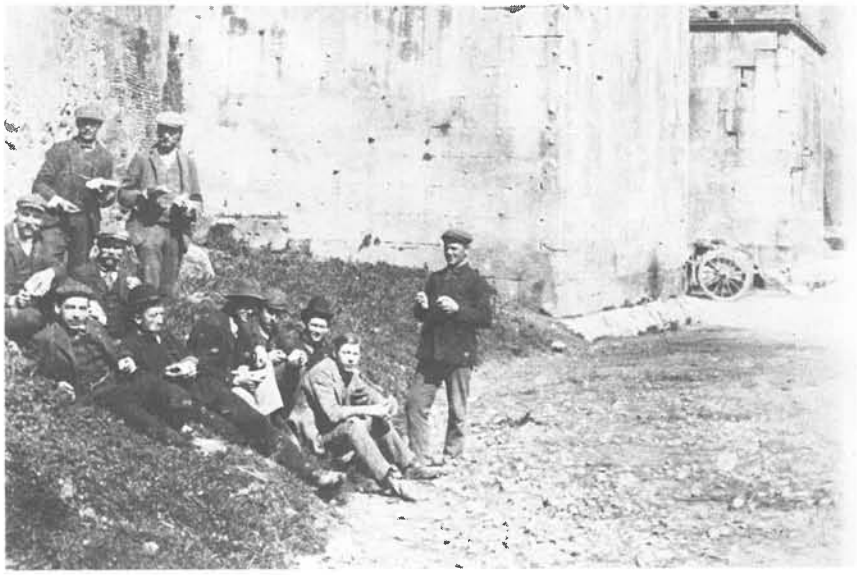

For tidligere tiders industriarbejdere varede ferien højst en søndag og kunne f.eks. gå til Dyrehaven.
Næsten al anden rejse havde karakter af arbejdsvandring. Dette gjaldt også de vandrende håndværkssvende, naverne, som arbejdede sig rundt i Europa, og som havde en gammel tradition for den slags vandringsrejse.
Ferie i moderne forstand begyndte i forrige århundrede, men først i 1938 fik arbejderne ferie og de første årtier blev den brugt i Danmark hos familie, evt. i Folkeferies nye feriebyer, eller efterhånden også på de nye campingpladser. Ferie for Gud og hver mand opstår først med de moderne charterrejser i 1960erne, og selv om masseturismen optager alle meget hvert eneste år, er det faktisk en overordentlig lille krusning i kulturhistorien. Så lille at holdningerne til fremmede tilsyneladende ikke er ændret som følge af de mange turistrejser.

Udstillinger

Tegnebogens kontante tryksager. Pengesedler i Danmark

Udstillingen på Danmarks Grafiske Museum, Odense 12. maj til 3. september om pengeseddelfremstilling: Hvordan man fra slutningen af 1700-tallet til i dag har lavet pengesedler i Danmark – både legalt og ulovligt.
Udstillingsmaterialet består af originalgenstande, anvendt til at trykke pengesedler med, prøvetryk, udkast til pengesedler og de færdige tryk. Fra falskmønternes værksteder udstilles et rigt materiale, konfiskeret af politimyndighederne til brug i retsalen. Noget af dette materiale, der er fra slutningen af 1700-tallet til i dag, er ret primitivt, men gode efterligninger efter danske pengesedler vil også kunne ses – bl.a. 500-kroner-sedlen efterlignet i Tyskland i 1986. I øvrigt startede Niels Heidenreich i 1780erne sin kriminelle løbebane indenfor sikkerhedsgrafikken. Han blev senere mere kendt som den, der stjal guldhornene.
Et afsnit omhandler nødpengesedler, udstedt af købmænd, brændevinsbrændere m.fl., der især i Jylland og på Fyn i årene 1806-16 (lovligt) lod fremstille egne pengesedler. □

1 rigsbankdaler fra Nationalbankens første seddelserie 1819.

»Rejse – folk og ferie«

Arbejdermuseets sommerudstilling til og med 13. august.

»Århundredets bal«

Tekstilmuseet i »Den gamle By« i Århus har 50-års jubilæum og fejrer jubilæet med en udstilling om ballets historie. Udstillingen fortæller om ballet gennem de sidste 150 år. I 1800-tallet var ballet en af borgerskabets bedste muligheder for at træffe unge af det andet køn og museet har derfor indrettet en festlig balsal som den kunne se ud i forrige århundrede med 25-30 damer i fineste balstads og et par herrer parat til at byde op; de ledsages af musik der er typisk for ballerne. Senere henlægges ballet ofte til byens bedste hotel. Hotellerne indrettede dameværelser, hvor man kunne nette sig lidt. Et sådant dameværelse fra mellemkrigsårene, hvor 10-15 damer er samlede, er også genskabt på udstillingen. □

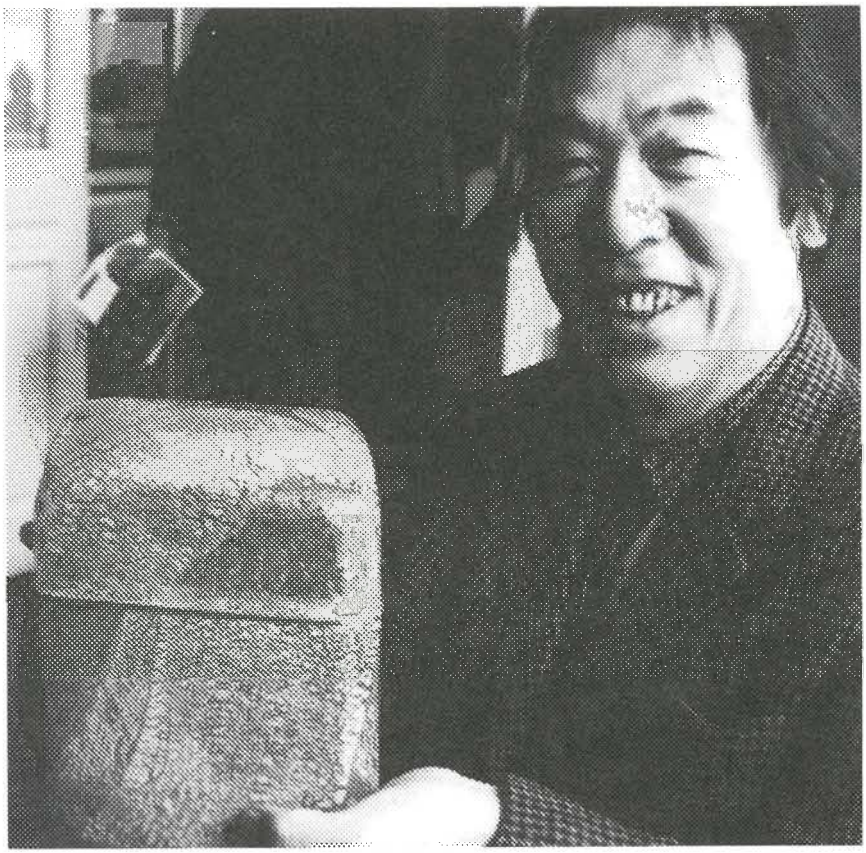

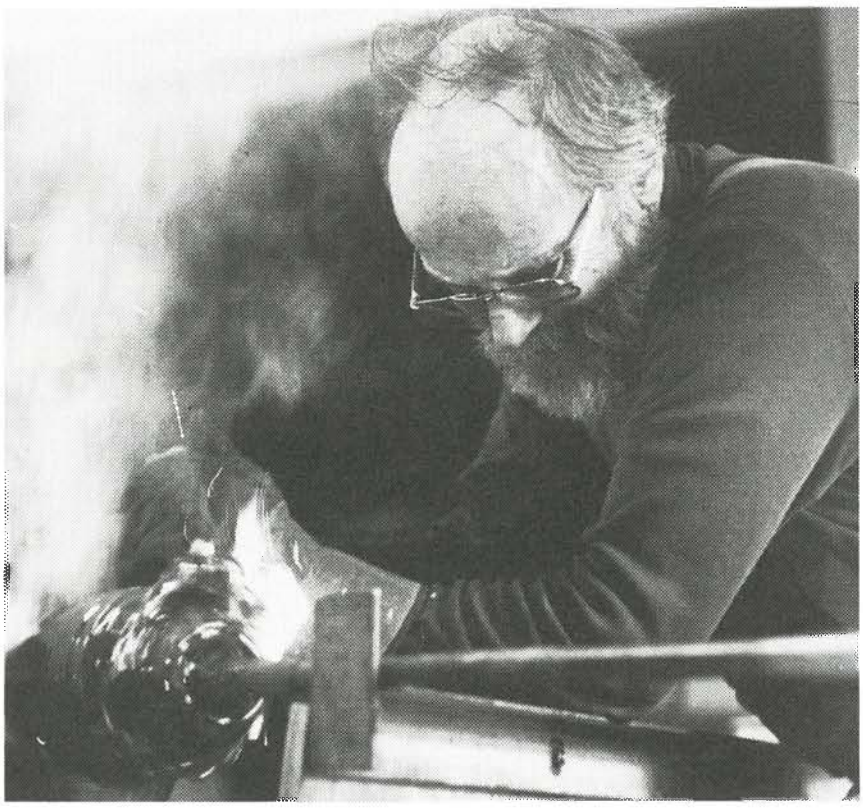

På Glasmuseum, Ebeltoft

Åbnede 14. maj en udstilling med glaskunst af *Kuohei Fujita* fra Japan og *Harvey K. Littleton* fra USA. Udstillingen med de to kunstnere – to venner, som har kendt hinanden gennem mange år, er det største udstillingsarrangement de begge har deltaget i uden for deres hjemlande. Udstillingen rummer ca. 60 arbejder. Til udstillingen er trykt et omfangsrigt katalog med farveafbildninger af samtlige udstillede arbejder. Derudover fyldige biografier om de to kunstnere.
Udstillingen varer til 17. september.

Glashytte i museets have

Med hjælp af en stor kreds af personer, fonde og firmaer er det lykkedes museet at opbygge et komplet glasværksted, hvor der – på fuld professionel vis – kan blæses glas af gæstende kunstnere og glasmagere, der vil vise deres kunnen for museets gæster hver dag i sommersæsonen.
For glashyttens opbygning og indretning står den amerikanske glasstuderende Marc Boutté, der har været på studieophold i Danmark i et år. I de seneste måneder har han udelukkende arbejdet med glashytteprojektet. Marc Boutté bliver værkstedets hyttemester, og han vil selv arbejde i hytten hver dag i sommersæsonen – alene eller sammen med gæstende glasmagere. □

Øverst:
Den verdensberømte japanske glaskunstner, Kyohei Fujita, med den glaslågæske, som han har skænket som det allerførste stykke glaskunst til det internationale glasmuseum i Ebeltoft.

Nederst:
Amerikaneren Harvey Littleton regnes som det moderne studioglassets grundlægger, idet han som den første byggede en lille smelteovn til glas i begyndelsen af 60'erne. Det blev dermed muligt for den individuelle kunstner at arbejde med glasmageriet i eget værksted eller atelier.

Meddelelser

Nordisk forbund for lokalkultur

Symposium »Nordisk Migration« 27. til 29. september 1989 i Växjö.
Nærmere oplysninger og tilmeldelse: Nordiska förbundet för hembygsarbete, c/o Rune Engström, Eklångsvägen 10, S 12165 Johanneshov, Sverige.

Skolebiblioteket – museer, historiske værksteder og naturskoler – et udvidet samarbejde.
Danmarks Skolebibliotekarforening indbyder til konference om dette emne 20. til 22. november 1989 på »Skarrildhus«, 6933 Kibæk.
Nærmere oplysning og tilmelding: Jytte Dalsgaard, Safirvej 13, 8541 Skødstrup.

NATIONALMUSEETS årsberetning 1988 er udkommet.

Nogle sommerudstillinger i Viborg Amt

Elmuseet i Tange: Lys over Land.
Fur Museum. Ny geologisk udstilling.
Morslands historiske Museum: »Fajancer« og »Hav og Fjord«.
Skive Museum: »Vi og Verden« – Skive som turistby. – til 27.8.
Thisted Museum: Udstillinger om Grønland.
Blicheregnens Museum i Thorning: Om strikning – til 1.9.
Viborg Stiftsmuseum: Oplysning og revolution – Viborg i 1700-tallet. – til 3.9.
Herudover har alle museerne forskellige sommeraktiviteter.

Udstillinger iøvrigt

På *Ribe Kunstmuseum* »Det lille Format« – en udstilling med billedvævninger af Annette Holdensen og Raku-arbejder af Anne Lise Bruun Pedersen. – tlf. 13.8.

På *Herning Museum* »Textil fibre – et eventyr uden ende«. Udstillingen er blevet til i et samarbejde med textilbranchen og Herning Museum. Den viser praktisk talt alle kendte og mindre kendte textilfibre, lige fra de først anvendt til de sidst tilkomne.

Indhold

Årgang 2, nr. 3+4, august 1989

»Danske Museer« er et blad der henvender sig til enhver der interesserer sig for den danske museumsverden. Bladet vil fortælle om de kunsthistoriske, de kulturhistoriske og de naturhistoriske museer med udsyn til den udenlandske museumsverden.

Frank Birkebæk
»Er vi myrdet?« 2
Søren Hansen MF
Ny museumslov 3
Frank Birkebæk
Museumsloven 4
Peter Dragsbo
Nogle skridt på vejen 7
Jørgen Nordqvist
Bevaring: ja/nej/ved ikke 16
Udstillinger – meddelelser 20

Registreringen af de mange lokale og traditionsbundne småfartøjer, som forsvinder i disse år, er en stor opgave, som søfartspuljen har begyndt i 1989.
Foto: Morten Gøthche.

Omslagsfoto: Roberto Fortuna.

Danske Museer

Udgivet af Museumstjenesten. Udkommer ca. 6 gange om året.

»Danske Museer« erstatter det tidligere tidsskrift »Museumsmagasinet«.

Redaktion af dette nummer: Michael Lauenborg og Tove Borre.

Redaktionskomite: Jan Garff, Statens Museum for Kunst, Tove Hatting, Zoologisk Museum, Jacob B. Jensen, Industrimuseet, Horsens, Flemming Johansen, Ny Carlsberg Glyptotek, Claus Olsen, Skagens Museum, Svend Tougaard, Fiskeri- og Søfartsmuseet, Esbjerg, Vibeke Woldbye, Kunstindustrimuseet.

Redaktionens adresse: Tove Borre, Ørslev Kloster, Hejlskovvej, 7840 Højslev, tlf. 97 53 85 65. Michael Lauenborg, Esbjerg Museum, Nørregade 25, 6700 Esbjerg, tlf. 75 12 78 11.

Abonnement årligt: 100 kroner. Ekspedition: Museumstjenesten, Sjørupvej 1, Lysgård, 8800 Viborg. Tlf. 86 66 76 66.

Lay-out: Else Kierstein, Esbjerg Museum.

ISSN 0904-0579

Sats og tryk: Special-Trykkeriet Viborg a-s

Eftertryk er kun tilladt i uddrag og med tydelig kildeangivelse.